

IX. fejezet

Resperger István: Nemzetbiztonsági ismeretek

A titkok és rejtélyek feltárása, megoldása a történelem kezdete óta mindig lázban tartotta az embereket. A titkok megőrzése, maga az információ birtoklása, vagy adott esetben felfedése ősi evolúciós ösztön. A kíváncsiság végigkíséri az emberiség történetét, s máig hétköznapi életünk szerves része. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének központjában az ország érdekeinek védelme, a nemzeti érdekek érvényesítése céljából a döntéshozatalhoz szükséges információ megszerzése, azok elemzése és értékelése (azaz a hírszerzés), illetve azon minősített információk, valamint információhordozó személyek és objektumok védelme (azaz az elhárítás) áll, amelyeknek nyilvánosságra kerülése, elvesztése, károsodása súlyosan veszélyeztetné az ország érdekeit. A nemzetbiztonsági szolgálatok az együttműködésre kötelezett szervezetekkel közösen komplex rendszert alkotnak. Hivatásos állományukra a katonai szervezetekhez hasonlóan a szolgálati törvény vonatkozik, és alkotmányos jogaik egy részéről is lemondanak. Nem folytathatnak pártpolitikai tevékenységet, és kötelesek magukat nemzetbiztonsági ellenőrzésnek alávetni. A nemzetbiztonsági szolgálatok alaprendeltetése, hogy a nyílt és a titkos információgyűjtés eszközeinek felhasználásával a kül- és biztonságpolitikai döntéshozatalt támogassák, előrejelzést biztosítsanak az országot érintő kihívásokról, kockázatokról és fenyegetésekről, illetve az idegen államok, valamint az ellenérdekelt speciális szolgálatok részéről jelentkező, az ország és szövetségesei létfontosságú, közös érdekeit veszélyeztető törekvéseket elhárítsák.

Alapfogalmak

A *nemzetbiztonság* fogalma az egyik megközelítés szerint: „A nemzetbiztonság egy adott állam szuverenitásának és alkotmányos rendjének biztonságát jelenti. Komplex kategória, amely nemcsak a katonai, de a politikai, gazdasági társadalmi, emberjogi, környezeti és informatikai biztonságot is magában foglalja, szorosan összefügg az adott állam szűkebb és tágabb környezete, valamint szövetségesei biztonságával.”¹ Az államok minden eszközzel szeretnék érvényesíteni érdekeiket a nemzetközi rendszerekben, továbbá meg kívánják védeni értékeiket és országuk szuverenitását. Finszter szerint:

„Mindezek az óvintézkedések önmagukban nem elegendők. A titkosszolgálatok csak úgy működethetők alkotmányosan, ha három követelményt betartanak: először a törvény által szabott korlátok tiszteletét, másodsor a szükségesség elvét, amely azt jelenti, hogy felderítési módszerekkel csak olyan ügyekben lépnek fel, ahol más igazgatási megoldás már eredményre nem vezet, és végül, az arányosság elvét, amely azt igényli, hogy a titkosszolgálati művelet bevezetésekor mérlegeljék

¹ Lásd: <https://2010-2014.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/szabalyozasi-es-koordinacios-helyettes-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek/nemzetbiztonsag>

azokat az értékeket; amelyek védelemre szorulnak, és azokat is, amelyeket a titkosszolgálati eszközök sérthetnek.”²

A nemzetbiztonsági szolgálatok

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a nemzetbiztonsági törvény) szerint:

„1. § Magyarország nemzetbiztonsági szolgálatai:

- a) az Információs Hivatal,
- b) az Alkotmányvédelmi Hivatal,
- c) a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat,
- d) a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, valamint³
- e) a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban együtt: nemzetbiztonsági szolgálatok).

2. § (1) Az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban együtt: polgári nemzetbiztonsági szolgálatok), a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat a Kormány irányítása alatt álló, az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szervek.

(2) Az e törvényben meghatározott feladatok ellátására a nemzetbiztonsági szolgálatok – a kormányzati irányítási döntéseknek megfelelően – helyi, területi szerveket hozhatnak létre.”¹⁰

A nemzetbiztonsági szolgálatok, mint minden állami szervezet, az állami intézményrendszer részét képezik, kormányzati alárendeltségben működnek, a végrehajtó hatalmi ághoz tartoznak, parlamenti és igazságügyi ellenőrzés alatt állnak, így ezekre is vonatkoznak Magyarország törvényei. A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 74. §-a szerint:

„a) nemzetbiztonsági érdek: Magyarország függetlenségének biztosítása és törvényes rendjének védelme, ennek keretén belül

aa) az ország függetlensége és területi épsége elleni támadó szándékú törekvések felderítése,

ab) az ország politikai, gazdasági, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető leplezett törekvések felfedése és elhárítása,

ac) a kormányzati döntésekhez szükséges, külföldre vonatkozó, illetve külföldi eredetű információk megszerzése,

ad) az ország az alapvető emberi jogok gyakorlását biztosító törvényes rendjének, a többpárti rendszeren alapuló képviseleti demokráciának és a törvényes intézmények működésének jogellenes eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvések felderítése és elhárítása, valamint

ae) a terrorcselekmények, az illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelem, valamint a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák illegális forgalmának felderítése és megakadályozása; [...].”⁴

Az Alaptörvény rögzíti feladataikat, irányításukat:

² FINSZTER 2019: 110.

³ 1995. évi CXXV. törvény (Nbtv.).

⁴ Nbtv. 73.§.

„(3) A nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladata Magyarország függetlenségének és törvényes rendjének védelme, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése.

(4) A nemzetbiztonsági szolgálatok működését a Kormány irányítja.

(5) A rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai nem lehetnek tagjai pártoknak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.

(6) A rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetére, működésére vonatkozó részletes szabályokat, a titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának szabályait, valamint a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”⁵

A szolgálatok az ország érdekeit szem előtt tartva, pártpolitikai érdekek felett álló feladataikat a kormány irányítása alatt végzik. A másik fontos biztonságpolitikai dokumentumunk Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája⁶ (NBS), amely a végrehajtás eszközrendszeréről szóló fejezetrésztében a következő megállapításokat teszi:

„A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége Magyarország szuverenitása, alkotmányos rendje védelmének, biztonságpolitikai céljai elérésének és nemzeti érdekei érvényesítésének meghatározó eleme. A politikai, katonai és gazdasági információk megvédelme szükségessé teszik a korszerű és hatékonyan összehangolt hírszerző és elhárító képességek alkalmazását. A nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladata, hogy különleges műveleti eszközeik és módszereik hatékony felhasználásával derítsék fel és akadályozzák meg a Magyarország nemzeti érdekeit leplezett formában veszélyeztető törekvéseket, illetve azonosítsák a törekvések hátterében álló állami, illetve nem kormányzati szereplőket. Napjaink biztonsági kihívásainak jelentős része globális és regionális jellegű, ezért a magyar nemzetbiztonsági szolgálatoknak – a nemzeti érdekek érvényesítésével, elsősorban a szövetséges államok irányában – hatékony nemzetközi partnerszolgálati együttműködést kell kialakítaniuk.”⁷

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája⁸ (NKS) is fontos szerepet lát el a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységében: „A katonai műveletekhez szükséges információk megszerzésében, a Magyarország biztonságát érintő válságok előrejelzésében, a magyar honvédelmi érdekeket veszélyeztető leplezett törekvések felderítésében, valamint a válságkörzetekben szolgálatot teljesítő katonák biztonsága érdekében fokozottan szükség van a katonai hírszerzés és elhárítás hatékony működésére. A honvédelmi feladatok végrehajtását támogató nemzetbiztonsági tevékenység végzése során a jövőben is kiemelt hangsúlyt kell helyezni a hazai társszolgálatokkal, valamint a NATO- és az EU-tagállamok hírszerző és elhárító szervezeteivel kialakított stratégiai együttműködés célzott, elsősorban az aktuális kihívások területén megvalósuló fejlesztésére.”⁹

A haderő alkalmazási lehetőségeinek meghatározásakor a teljes bevetési spektrum szabályozása megtörtént, az alacsony intenzitású konfliktusoktól a magas intenzitású műveletekig. A szolgálatoknak tehát minden típusú fegyveres összeütközés információigényének biztosítására készen kell állniuk.

E hírszerző, elemző-értékelő, elhárító, valamint technikai adat- és hírszerző tevékenység új módszerek, eljárások alkalmazását, bevezetését feltételezi a szervezeteknél. Az NBS és az NKS nagy hangsúlyt fektet a számítástechnikai és információs – az úgynevezett kibertérből

⁵ Magyarország Alaptörvénye, 46. cikk.

⁶ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat (NBS).

⁷ NBS 166. pont.

⁸ Honvédelmi Minisztérium 2012 (NKS) <https://honvedelem.hu/hirek/nemzeti-katonai-strategia.html> (2023. 04. 03.).

⁹ Honvédelmi Minisztérium 2012.

jövő – fenyegetésekre való megfelelő reagálásra, e helyzetek kezelésére. A törvény a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezeteit, jogállását, parlamenti ellenőrzésének rendjét, a szolgálatok működésének alapelveit, adatkezelésüket, a nemzetbiztonsági védelem és ellenőrzés szabályait írja le. A felsorolt alapidokumentumok az ország biztonságot érintő fenyegetésekkel kapcsolatban a következő főbb, védelemre (elhárításra),¹⁰ hírszerzésre, elemző értékelésre, technikai adat- és hírszerzésre vonatkozó területeket, kihívásokat határozzák meg:

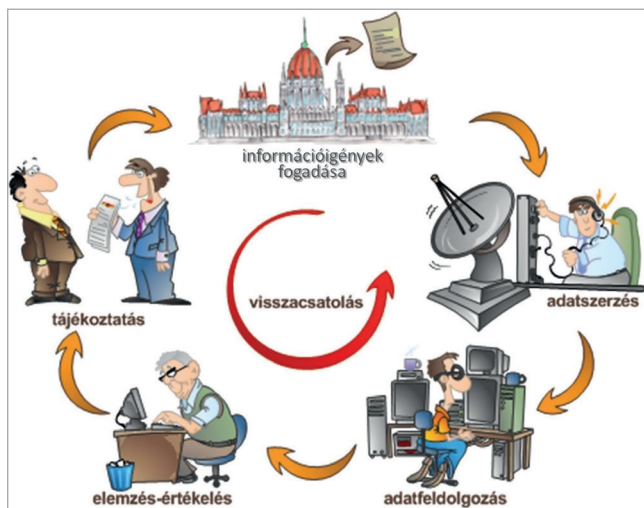
- illegális migránsok tömeges érkezése a nyugat-balkáni vagy más, hazánkat érintő útvonalon, idegen népesség Magyarországra telepítése;
- váratlan fegyveres támadás;
- összehangolt és széles körű diplomáciai, információs és titkosszolgálati műveletek, pénzügyi-gazdasági nyomásgyakorlással, pénzügyi spekulációs támadásokkal vagy katonai fenyegetéssel párosulva (hibrid) Magyarország destabilizálása, kormányzati cselekvőképességének, politikai stabilitásának és társadalmi egységének gyengítése, továbbá nemzetközi érdekérvényesítő képességének korlátozása céljából;
- jelentős károkat okozó kibertámadások a kormányzati informatikai rendszerek, az E-közigazgatás, a közműszolgáltatók, a stratégiai vállalatok, a létfontosságú infrastruktúra egyéb elemei és más, a társadalom működésében fontos szervezetek számítógépes hálózatai ellen;
- terrorcselekmény elkövetése Magyarországon, illetve magyar állampolgárok vagy magyar érdekeltségek ellen külföldön;
- a nemzeti szuverenitást sértő, a nemzeti döntési jogköröket nyíltan vagy leplezetten elvonó törekvések, továbbá a határon túli magyar közösségek helyzetének jelentős romlása vagy ellehetetlenülése, aminek következtében tömegesen kényszerülhetnek elhagyni szülőföldjüket;
- a tartós népességfogyás és a lakosság átlagéletkorának folyamatos emelkedése miatt kritikus demográfiai helyzet kialakulása;
- a nemzetközi gazdasági válság kiújulása vagy a globális kereskedelmi konjunktúra tartós leállása, ennek következtében pedig a globális és regionális értékláncok leromlása;
- az energiaimportban bekövetkezett fennakadásból fakadó ellátási válsághelyzet létrejötte;
- súlyos és tartós instabilitás kialakulása, illetve „bukott állam” létrejötte hazánk közvetlen szomszédságában vagy régiókban;
- a forradalmi technológiai fejlesztések illetéktelen kezekbe kerülésével a nemzet biztonságát veszélyeztető támadások vagy terrorcselekmények megjelenése;
- bűnszervezetek, szervezett bűnözői csoportok magyarországi térnyerése és befolyásának erősödése;
- tömegpusztító fegyverekkel, illetve nukleáris, radiológiai, biológiai vagy vegyi szennyező anyagokkal Magyarország vagy a környező országok ellen végrehajtott támadás vagy terrorcselekmény;
- olyan Magyarország vagy szomszédos országok területén bekövetkezett ipari balesetek és katasztrófák, amelyek regionális kihatásokkal járnak;
- a lakosság tömeges és súlyos megbetegedésének kockázatát hordozó járványos betegség magyarországi megjelenése és gyors terjedése;

¹⁰ SZABÓ 2015.

- nagyobb ár- és kiterjedt belvizek kialakulása, valamint más természeti katasztrófák – hosszan tartó aszályos időszakok, hő- és hideghullámok, heves viharok, pusztító erdő vagy vegetációtüzek – rendszeres bekövetkezése;
- a globális felmelegedés következtében tartósan vízhiányos időszakok rendszeres előfordulása, a talaj fokozatos kiszáradása és eróziója, valamint a vegetáció pusztulása egyes erősen sérülékeny hazai térségekben.¹¹

A nemzetbiztonsági szolgálatok által alkalmazott módszerek

A nemzetbiztonsági szolgálatok általában elhárító, hírszerző, elemző-értékelő, technikai hírszerző és egyéb szakmai ágazatokra tagolhatók. A hírszerzés fogalmi körének felvázolása előtt először a *hírszerzés* szó jelentését kell áttekinteni a különböző nyelvekben. Magának a szónak a jelentéstartalmában a különböző nyelveken ugyan vannak különbségek, de alapvetően az információhoz, az adathoz, a tájékoztatáshoz, az értesüléshez, a kutatáshoz és a felvilágosításhoz köthető. Így megállapítható, hogy a hírszerzés az információhoz és az adathoz kapcsolható, de ennél sokkal több. Nemcsak magát az adott információt jelenti, hanem egy folyamatot is, amely az információhoz való hozzáférést is biztosítja.

1. ábra: A hírszerző ciklus elemei

Forrás: Richnovszkyné Dobos Ágnes és Vida Csaba szerkesztése

Alapvetően négyes jelentéstartalma van, mert jelentheti:

- a nemzetbiztonsági tevékenység egyik felét;
- általában az információszerzést;
- az emberi erőforrásokkal folytatott információszerzést (HUMINT);
- a nem információszerzéssel folytatott nemzetbiztonsági műveleteket.

¹¹ NBS 124. pont.

A hírszerzési ciklus (1. ábra) bemutatja, hogy a megrendelőtől a beérkező igényt a szolgálatok az adatszerző módszerekkel megszerzik, majd feldolgozzák. Ezt követően elemzik-értékelik és tájékoztatják a megrendelőt. A hírszerzés a nemzetbiztonsági tevékenységet az elhárítással közösen alkotja, amely során információkkal és műveletekkel támogatja a döntéshozókat. A hírszerzés a különböző módszerekkel és eszközökkel folytatott információszerzés összefoglaló megnevezése is. Rövidítve hírszerzésnek hívják az egyik hírszerzési ágat, vagyis az emberi erőforrásokkal folytatott hírszerzést. Hírszerzésnek tekintik a nem információszerző célú műveleteket, amelyekkel az érdekek érvényre jutását segítik.¹² A 21. század információs társadalmában, kiemelten a világháló, az internet elterjedése következtében, a *nyílt forrású adatszerzés* (*open source intelligence*, OSINT²) a hírszerzés önálló ágává vált, és egyre meghatározóbb a szerepe a politikai, a gazdasági vagy üzleti és a katonai hírszerzésben is. Jelenleg a legtöbb nemzetbiztonsági szolgálat számára az okozza a legnagyobb kihívást, hogy miként szűrje ki a lényegyet a szinte kezelhetetlen mennyiségű nyílt információból. Ennek következtében szükségessé vált a nyílt adatforrású információszerzés eljárásainak és rendszerének kidolgozása, valamint elkülönítése más hírszerzési nemektől. Megemlítendő, hogy a többi felderítési nem, többek között az emberi erőforrással folytatott hírszerzés vagy a rádióelektronikai felderítés, is felhasznál nyílt adatforrásokat.¹³ A *rádióelektronikai felderítés* a katonai terminológiából származó definíció, és az összadatforrású felderítés (*all source intelligence*, ASI) részét képezi. Az ASI az adat- és információszerzést, valamint az adatfeldolgozást (értékelés, jelentések, elemzések készítése, célpontkutatás) jelenti. Az adatgyűjtés fajtái alapján megkülönböztetünk:

- emberi erővel folytatott felderítést (*human intelligence*, HUMINT);
- képfelderítést (*imaginery intelligence*, IMINT);
- rádióelektronikai (jel-) felderítést (*signals intelligence*, SIGINT);
- hangfelderítést (*acoustic intelligence*, ACINT);
- műszeres felderítést (*measurement and signature intelligence*, MASINT);
- radarfelderítést (*radar intelligence*, RADINT);
- technológiai felderítést (*technical intelligence*, TECHINT);
- nyílt forrású felderítést (*open source intelligence*, OSINT).¹⁴

A hidegháborút követő időszakban, főként a technikai képességek növekedése miatt terjedt el az a téves nézet, amely nagyon nagy előnyt adott a technikai eszközökkel folytatott információszerzésnek és próbálta elhíttetni, hogy a korszerű technikai eszközök szinte mindenre képesek, akár az embert is pótolhatják. Erre a nézetre 9/11 és a tragikus eseményt követő vizsgálat alaposan rácsáfolt. Egyértelművé vált, hogy az emberi erőforrással tevékenykedő hírszerzés semmivel sem pótolható, legfeljebb kiegészíthető. A terrorizmus elleni küzdelem és az aszimmetrikus, transznacionális kihívások bizonyították, hogy humán erőforrások felhasználása nélkül eredményes hírszerzés nem folytatható, az emberi tevékenység technikai eszközökkel nem pótolható és nem helyettesíthető. Sajátosságából adódóan nem elsősorban a módszer, hanem főként a személyek védettek, legyen szó akár a hírszerző szervezetek állományában dolgozó munkatársakról vagy a kapcsolati köréről. Az *emberi erővel folytatott felderítés* (HUMINT) a nemzetbiztonsági tevékenység azon eljárása, amelynek középpontjában az ember áll, akinek ismeretét, képességét a nemzetbiztonsági szolgálatok tervszerűen és szervezett formában használják fel. A HUMINT

¹² VIDA 2018: 71. Lásd bővebben RESPERGER 2018: 111–130.

¹³ VIDA 2018: 83. Lásd bővebben RESPERGER 2018: 133–141.

¹⁴ BALOGH 2018. Lásd bővebben RESPERGER 2018: 141–154.

az e célra képzett adatszerzők tevékenysége, akik az információt és az adatokat emberektől, az emberek által használt dokumentumokból és a médiából szerzik a szemben álló erők szándékainak, erejének, képességeinek, eljárásainak, taktikáinak megismerésére. A HUMINT az emberi erőforrást eszközként, egyben információ- és adatszerzési módszerként használja fel aktív és passzív módszerekkel a felderítési/hírszerzési igények megvalósítása érdekében.¹⁵

Az elhárítás fogalma

Az elhárítás egy legitim, az állam befolyásoktól mentes működésében közreműködő, a szuverenitás fenntartásának biztosítását veszélyeztető leplezett törekvések és biztonsági kockázatok azonosítására, felderítésére, továbbá az azonosított ellenérdekelt törekvések megszüntetésére, megszakítására, korlátozására, akadályozására és elhárítására irányuló célirányos, jogszabályokban rögzített tevékenység. Az elhárítás fogalma jól körülhatárolható feladatorientált célokat tartalmaz, azonban e célok elérése és annak eszközei elsőre nem azonosíthatók. Az elhárítás folyamata tevékenységi oldalról egy *védelmi jellegű*, illetve egy *támadó jellegű* eszközrendszer alkalmazását teszi lehetővé. A védelmi elhárító tevékenység meghatározó elemei között kell említeni azoknak a magatartásformáknak, jelenségeknek és tendenciáknak a felderítését és azonosítását, amelyek nemzetbiztonsági szempontból a védendő érdekek és értékek ellen irányuló leplezett törekvések és azokkal összefüggő biztonsági kockázatok kialakulását teszik lehetővé. Tevékenységi oldalról idesorolandó a *felderítés és az azonosítás*. A védelmi elhárító tevékenység az állam sajátos önvédelmi reflexeként működik, annak elsődleges célja a megelőzés. A támadó jellegű elhárító tevékenység az elhárítás sajátos munkafolyamata, amelyben egy már azonosított, illetve felderített biztonsági kockázat vagy törekvés tudatos és célirányos nemzetbiztonsági érdekeknek megfelelő kezelését, gyakran befolyásolását jelenti. Ebben az aspektusban vizsgálható a *megszüntetés*, a *megszakítás*, a *korlátozás*, illetve az *akadályozás* lehetősége, tartalmilag közös pontjuk az ellenintézkedés megtétele. Míg az előbbi tevékenység meghatározó elemét a *preventív intézkedések* jelentik, addig utóbbi esetében a *titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek koncentrált és célirányos eszközalkalmazásai* a jellemzők. A fentiek alapján az elhárítás az alábbi jellemző feladatkörök, alapképességek mentén jött létre és működik:

- Az állam biztonságának védelme az idegen titkosszolgálati tevékenységekkel szemben. A feladat az idegen titkosszolgálati tevékenységek, az állam demokratikus berendezkedését veszélyeztető leplezett törekvések, a törvényes rendje, függetlensége és objektumai ellen irányuló cselekmények elhárítását jelenti.
- Az alkotmányos rendet és berendezkedést veszélyeztető, az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatását célzó és hatalom erőszakos megszerzésére irányuló titkos, leplezett és törvényellenes cselekmények felderítése és megelőzése.
- Az állam jogszerű és biztonságos működéséhez szükséges garanciák biztosítása, az állam titkainak védelme, a titokhordozó állami tisztviselők nemzetbiztonsági védelme és ellenőrzése. A nemzetbiztonsági védelmi, ellenőrzési feladatok és akadályozó, megszakító, korlátozó tevékenységek ellátása a kijelölt szervezetek, illetve meghatározott személyek jogszerű működésének és tevékenységének biztosítására, a nemzetbiztonsági érdekek érvényesítésére.

¹⁵ KIS-BENEDEK 2018. Lásd bővebben RESPERGER 2018: 154–162.

- Az állam demokratikus berendezkedésére és zavartalan működésére különösen nagy veszélyt jelentő kockázatok, konkrét események megelőzése.
- Az állam és az állami szervek tájékoztatása érdekében a nemzet biztonsága szempontjából jelentős információk gyűjtése és elemzése.¹⁶

A nemzetbiztonsági védelem, nemzetbiztonsági ellenőrzés

A nemzetbiztonsági védelem – a tartalmát tekintve – az adott állam jogi rendelkezéseiben meghatározott tisztséget betöltő személyek ellen irányuló, valamint az azokhoz kötődő védett információk jogellenes megszerzését célzó, a nemzetbiztonsági érdeket sértő vagy veszélyeztető leplezett törekvések felderítését és elhárítását jelenti. Fontos leszögezni, hogy az elhárító szervezetek által végzett nemzetbiztonsági védelmi tevékenység nem azonosítható a rendvédelmi szervek által végzett személyvédelmi feladatok ellátásával. A nemzetbiztonsági védelem organikus részét képezi az állami élet rendeltetésszerű működésének, illetve a közhatalom gyakorlásának védelmével összefüggő nemzetbiztonsági feladatrendszernek. Fontos kiemelni, hogy a tevékenység nem az állami szféra ellenőrzését jelenti, hanem éppen az ellene irányuló, az állam által meghatározott nemzetbiztonsági feladatkörbe sorolható jogellenes és leplezett törekvések, befolyásolási kísérletek és támadások megelőzését, kivédését célozza. A nemzetbiztonsági védelem elhárítási aspektusból az alábbiak szerint összegezhető:

- A védelmi funkció egyik fontos eleme a kémelhárítási és az alkotmányvédelmi feladatkörben értelmezhető. A tevékenység központi eleme az ilyen forrásból származó leplezett, támadó szándékú szervezetek, csoportok vagy személyek által kifejtett törekvések, tevékenységek felderítésében határozható meg.
- Idesorolható a már az objektumvédelmi kérdéskör esetében tárgyalt, az állami élet rendeltetésszerű működése szempontjából, illetve a kormányzati tevékenység szemszögéből fontosnak tartott intézmények és objektumok védelme az ellenük folytatott leplezett törekvésekkel szemben.
- E kategóriába tartozik a nemzetbiztonsági védelem alá eső tisztségeket betöltő személyek nemzetbiztonsági védelme, s ez – kiegészülve a nemzetbiztonsági ellenőrzés lehetőségeivel – alapvetően a prevención alapszik. A tevékenységnek a kijelölt személyek kapcsolatrendszerére is teljes mértékben ki kell terjednie, mivel az nem azonosítható az adott objektumvédelmi, illetve intézményi kapcsolatrendszerrel. A védelem megszerzésének lényegi eleme a védelem alá eső személy biztonsági felkészítése, védelmének együttműködésen alapuló kialakítása.
- A nemzetbiztonsági védelem sajátos formája a belső biztonsági és a bűnmegelőzési tevékenység. Ez a feladat az elhárítás szervezetében szolgálatot teljesítő állományt érinti. Elsődleges célja a szakmai (hivatali, szolgálati) tevékenységgel összefüggő, vagy azt veszélyeztető bűncselekmények, illetve biztonsági kockázati tényezők időben való felderítése, megelőzése és akadályozása.

A jogállamiság alapvető kritériumai közé sorolható, hogy a fontos közhatalmat gyakorló, munkájuk során az állami döntéshozatal szempontjából kiemelt információkat birtokló és a magas

¹⁶ SZABÓ 2015: 13.

pozícióban lévő személyek munkájuk során külső befolyástól mentesen, törvényesen láthassák el tevékenységüket. Ennek intézményesített biztosítója a nemzetbiztonsági ellenőrzés, amelyet a demokratikus államokban alapvetően az elhárítás végez. Az ellenőrzés egyfelől olyan kockázati tényezők felderítését célozza, amelyek felhasználásával az érintett személy jogellenes módon befolyásolhatóvá válhat. Ennek lényegi elemét az adja, hogy a kockázatok által kialakuló támadhatóság tényét az érintett személy tudatának át kell fognia (*direkt kockázat*). Idesorolható többek között a vesztegetés, a zsarolás. A kockázatok másik nagy csoportját azok a kockázatok képezik, amelyek által az érintett személyek tudtukon kívül válhatnak befolyásolás áldozatává (*indirekt kockázat*). Eklatáns példa erre a fecsegés vagy a jólértesültség. Az elhárítás munkájában a nemzetbiztonsági ellenőrzés munkafolyamata a biztonság fenntartását célzó egyfajta támogató tevékenységet takar. A kockázatok ennek keretében történő felismerése speciális szaktudást igényel.¹⁷

A konfliktusok, válságok és fegyveres konfliktusok

A biztonságpolitikai és nemzetbiztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések „azok [...] a veszélyt és fenyegetést magukban hordozó helyzetek és állapotok, amelyek általában negatívan befolyásolják az adott országban az átfogó biztonságot, annak egyes összetevőit, s gyengítik a belső és külső stabilitást”.¹⁸ A kockázat általános fogalma: „Valamely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége”.¹⁹ A biztonsági kockázatot az általános meghatározásból következően a biztonsági dimenziók vonatkozásában értelmezhetjük. A fenyegetés a veszély konkrét, cselekvési szándékot is megjelenítő formája, amely a célország magatartásának befolyásolásával a saját érdek érvényesítésére törekszik. Főként akkor beszélhetünk fenyegetésről, ha bizonyos érdekütközések kikényszerített vagy erőszakos úton való megoldására van kilátás. A katonai fenyegetés megítélése esetén figyelembe kell vennünk az állami, politikai akarat meglétét, és értékelnünk kell ezek katonai vonatkozásait a képesség területén. Tehát szándék- és katonai képesség-elemzést kell készítenünk környezetünkről, áttekintve mindazokat a lehetséges veszélyeket, amelyek hazánkra hatással lehetnek:

- *kihívások*: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legalacsonyabb megnyilvánulási szintjén, amelynek eredői általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást, és kihatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira;
- *kockázatok*: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, ezáltal veszteségek keletkezhetnek;
- *fenyegetések*: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legmagasabb megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, és közvetve hatással lehetnek a nemzeti értékek megőrzésére.

¹⁷ SZABÓ 2015. Lásd bővebben RESPERGER 2018: 169–173.

¹⁸ SZABÓ 1992: 42; vö. KÖSZEGVÁRI 1993–1996: 14.

¹⁹ MATUS 1995: 47–57.

Az érdekek képviselésének módszerei és eszközei előnyben részesítik a kikényszerítést vagy az erőszakos úton való megoldás lehetőségét.²⁰ Amint az a fogalmi meghatározásokból kitűnik, a kihívások, a kockázatok és a fenyegetések a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási formái, amelyek általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást, és hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira. Ezek a fogalmak intenzitásuk szerint egymásra épülve jeleníthetők meg, egyre nagyobb feszültségi szint meglétét feltételezve. Jellegükből következően csak dinamikus folyamatokként értelmezhetők, ezért a fogalmi meghatározások az elméleti értelmezés szempontjából fontosak, de gyakran egymással átfedésben, összemosódva jelennek meg, s a külső környezeti jellemzők (például a politikai és gazdasági viszonyok) függvényében képlékenyen változhatnak.

A világ biztonsági fenyegetései

Terrorizmus. Annak ellenére, hogy 2021-ben a globális terrortámadások száma 5226-ra nőtt, a halálesetek száma enyhén, 1,2%-kal csökkent. A terrorizmus Nyugaton jelentősen, a támadások 68%-kal csökkentek. Az Egyesült Államok a legalacsonyabb pontszámot érte el 2012 óta. A szubszaharai Afrika a terrorizmus áldozatainak 48%-áért felelős. A Száhel-övezet a világ leggyorsabban növekvő és legtöbb halált okozó terrorista csoportjainak ad otthont. Mianmarban volt a legnagyobb a terrorizmus növekedése, a halálos áldozatok száma 20-szorosára, 521-re emelkedett 2021-ben. Az Iszlám Állam (IÁ) váltja fel a tálibokat a világ leghalálosabb terrorcsoportjaként 2021-ben.²¹ Netanjáhu izraeli miniszterelnök szerint: „A terrorizmus a polgárokon gyakorolt szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.”²² Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint: „A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket akaratunk teljesítésére kényszerítsük.”²³ Hasonló analógia alapján „a terrorizmus: terroristák (egyének vagy csoportok) által, politikai célok elérése érdekében, főként a polgári lakosságon, erőszakos eszközökkel folytatott tevékenység, abból a célból, hogy akaratukat az ellenfélre kényszerítsék”.²⁴ A fogalmak közös jellemzőiként említhetjük:

- a politikai, vallási, ideológiai indítatást;
- az erőszak alkalmazását;
- a félelem kiváltásának szándékát;²⁹
- a kormányzat és a társadalom megrendítését.

Vallási indítatású terrorizmus. „Bizonyos, hogy nem minden muszlim terrorista, de ugyanannyira igaz az is – és ez az igazán fájdalmas –, hogy majdnem minden terrorista muszlim.”²⁵ Abdel Rahman al-Rashed vallástudós szavai ezek, de nemcsak emiatt, hanem az elmúlt évek fanatikus, vallásilag motivált merényletei miatt is meg kell vizsgálnunk a vallási (iszlám) indítatású terrorizmust.

²⁰ RESPERGER 2002: 45.

²¹ Global Terrorism Index 2022.

²² NETANJAHU 1995: 20.

²³ CLAUSEWITZ 2014: 37.

²⁴ RESPERGER 2013.

²⁵ ABDELHADI 2004.

A jelenkori hadviselési módok összehasonlítása

Hagyományos hadviselés. A hagyományos műveletek aktorai az államok, amelyek viszonylagos erő- és eszközeigényükben vannak, stratégiai céljuk az ellenfél védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése, az ellenséges katonai erők megsemmisítése, területének elfoglalása, az ellenséges nép akaratának megtörése. Mindez főként katonai módszerek alkalmazásával történik, a stratégiai dimenziók közül az alapvető elem a katonai erő. Fő jellegzetesség a megsemmisítés. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1:3. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig az állam. Ilyen háború például az iraki–iráni háború vagy az USA vezette koalíció Irak ellen.

Aszimmetrikus hadviselés. Az aszimmetrikus hadviselés fogalma:

„pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó, közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, amellyel rákényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre.”²⁶

Az aszimmetrikus műveletek alatt az államok nem állami szereplők elleni tevékenységét értjük. Stratégiai cél az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése, az ellenség akaratának megtörése, a kivéreztetése. Leggyakoribb a gerilla-, felkelő-, terroristamódszerek alkalmazása. Fő jellegzetesség a kifárasztás. A stratégiai dimenziók közül a fő elem az idő. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1:6–14. Vezető szerepben a műveletek kezdetétől a befejezéséig a nem reguláris fegyveres szervezetek, a paramilitáris erők és a kisebb létszámú (50 fő alatti) fegyveres csoportok vannak. Ilyen az USA vezette koalíciónak az al-Káida terrorszervezet elleni tevékenysége.

Hibrid hadviselés. Fogalmi megközelítésben a következőket mondhatjuk:

„A hibrid hadviselés a hagyományos reguláris (lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyük és akaratunkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet.”²⁷

A hibrid műveletek szereplői az államok és irreguláris szervezetek az állam vagy államok ellen. A döntő erő- és eszközfölényben lévő fél alkalmazza. Stratégiai cél az ellenséges állam és fegyveres erők működésképtelenné, védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése úgy, hogy az agresszor a lehető legkisebb nemzetközi ellenállást váltsa ki tevékenységével, a támadott állam/nép akaratának a megtörése, területének elfoglalása, elcsatolása. Fő módszer a reguláris/irreguláris katonai erők és a gerilla-, terrorista szervezetek, diplomáciai képviseltek, gazdasági módszerek felváltva való alkalmazása. Fő jellegzetesség a kifárasztás és a működésképtelenné tétel. A stra-

²⁶ RESPERGER 2017: 43.

²⁷ RESPERGER 2017.

tégiai dimenziók közül a fő elem a katonai erő és az információ. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1:2,5–6. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig az állam. Ilyen háború például Oroszország háborúja Ukrajna ellen.

1. táblázat: A hadviselési módok összehasonlítása

	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
		– reguláris és irreguláris erők vagy – reguláris erők összecepapása	reguláris és irreguláris erők a reguláris és/vagy irreguláris erők ellen
Szereplők	állam(ok) – állam(ok)	– állam(ok) – nem állami szereplő, – állam(ok) – állam(ok)	állam(ok), nem állami szereplő(k) – állam(ok)
Alkalmazó fél	hasonló méretű haderők	– az egyik fél méretében, mennyiségében, módsze-reiben eltér, – általában a gyengébb fél alkalmazza	általában a túlerőben lévő fél alkalmazza
Stratégiai végállapot	az ellenfél védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése	az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése	az ellenséges állam és fegyveres erők működésképtelenné, védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése
Katonai végállapot (győzelem)	– az ellenséges katonai erők megsemmisítése, – a terület elfoglalása, – a nép akaratának a megtörése	– kifárasztás, – az ellenség akaratának megtörése, – kivéreztetés	– az állam/nép akaratának a megtörése, – az ellenséges állam/katonai erők működésképtelenné tétele, – a terület elfoglalása, elcsatolása
Módszer	katonai módszerek	gerilla-, felkelő-, terrorista-módszerek	– reguláris/irreguláris katonai, gerilla-, terroristamódszerek – diplomáciai/gazdasági módszerek
A katonai és polgári módszerek aránya	4:1	3:2	1:4
Fő hadviselési módszer	megsemmisítés	kifárasztás	– kifárasztás, – működésképtelenné tétel
Módszer jellege	egymást követő akciók	fokozatosan emelkedő intenzitás és erőszak	rugalmasan, felváltva alakított intenzitás és erőszak
A veszteségek aránya (halott-sebesült)	1:3	1:6–14	1:2,3*
Fő stratégiai dimenzió	reguláris katonai erő	idő	– reguláris és irreguláris katonai erő – információ – diplomácia – gazdaság – média

	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
A „clausewitz-i állam, hadsereg, polgár hármasság” vezetője a konfliktusban	állam	a fegyveres erő	állam

(*Megjegyzés: A becsült halálos áldozatok száma magában foglalja az ukrán erők 4494 tagját és 5670 fő szakadár fegyveres csoport tagját és 3367 civil lakost. Az ENSZ Ukrajnában a konfliktusokkal összefüggő áldozatok összes számát 40-43 ezer főre becsüli. [Időszak: 2014. április 6. – 2020. február 15.] Becslésük szerint a sebesültek száma 27 500-30 000 fő, köztük 7000-9000 civil. A civilek becsült aránya a konfliktusokkal kapcsolatos összes halálozásban 2014-ben 33-34%, 2018-ban pedig 10-11% százalék volt.)

Forrás: RadioFreeEurope Radio Liberty 2019.

Összefoglalva a három hadviselési módot, megállapíthatjuk, hogy a hagyományos hadviselés katonai végállapotának hármasság szabálya a hibrid műveletekre megfordult. A régi háborúkban jellemző „megsemmisíteni, elfoglalni, megtörni” elv helyébe az aszimmetrikus műveletekben a „kifárasztani, megtörni, kivéreztetni”, a hibrid műveleteknél a „megtörni, működésképtelenné tenni, elfoglalni” elv lépett, mint az elsődleges siker záloga. Az új típusú konfliktusok szereplőivel kapcsolatban a legfontosabb megállapítás az, hogy nincsenek érvényes szabályok – ez egyrészt az államiság hiányából, másrészt a felkelők, terroristák által követett stratégiából következik.

A jelenkori aszimmetrikus vagy hibrid műveletek egy hatszög alakú sakktáblán játszódnak. Az egyik szereplő az IÁ (első sarok) és támogatói (második sarok), a kialakult koalíció (harmadik sarok) és támogatói (negyedik sarok), a nemzetközi szervezetek: ENSZ, EBESZ, EU, Afrikai Unió (ötödik sarok), a nem állami szervezetek (*non-governmental organization*, NGO) (hatodik sarok). A tábla közepén sajnos a belső menekültek és a lakosság található, a nemzetközi média teljes figyelme mellett. A győzelmet az tudja kivívni, aki nemcsak katonai győzelmet arat, hanem az azt követő békét is ki tudja vívni, jobb állapotokat tud biztosítani a hosszú ideje szenvedő lakosságnak és a menekülteknek.

A fegyveres konfliktusok, háborúk hatásai

A két szuperhatalom szembenállásának időszakában is jelentős számú konfliktus, kihívás jelentkezett, de a hidegháború évei alatt ezek kevésbé kiélezettek voltak. 1945-től napjainkig a Földön csupán 26 nap telt el háború nélkül. A legújabb adatok szerint a legbékésebb, biztonságos országok: Izland, Dánia, Ausztria, Új-Zéland, Portugália, Csehország, Svájc, Kanada, Japán, Szlovénia, Finnország. A legkevésbé békés országok a következők: Szíria, Dél-Szudán, Irak, Afganisztán, Szomália, Jemen, Közép-afrikai Köztársaság, Ukrajna, Líbia, Szudán, Pakisztán.²⁸

A konfliktusok mérete, intenzitása, az alkalmazott erők nagysága, területi kiterjedése alapján 1989 és 2016 között az áldozatok száma 2,704 millió fő volt. Az államok közötti harcokban 1,572 millió fő, a nem állami konfliktusokban 269 865 fő, az egyoldalú konfliktusokban 862 300 fő veszítette életét.²⁹ A fegyveres összeütközések hatásai közé sorolható még a gyermek-

²⁸ Global Peace Index 2022, lásd: <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>

²⁹ Lásd: <https://ucdp.uu.se/> (2023. 04. 03.)

katonák részvétele³⁰ is a harcokban, a környezeti károsodások – akár az öbölháborúban az olaj Arab-öbölbe (Perzsa-öbölbe) engedése és a kutak felgyújtása, akár Koszovóban a gyengített uránt tartalmazó lövedékek alkalmazása –, a taposóaknak okozta károk és veszteségek.

2. táblázat: Az államok közötti, az államon belüli és az egyoldalú konfliktusok száma (darab)

Év	Államok közötti konfliktusok száma	Államon belüli konfliktusok száma	Egyoldalú konfliktusok száma	A konfliktusok száma összesen
2015	42	61	26	129
2016	60	50	21	131
2017	54	70	29	153
2018	52	80	34	166
2019	54	67	31	152
2020	55	70	31	156
2021	56	72	41	169

Forrás: <https://ucdp.uu.se/>

Az eddigi adatok szerint az államon belüli konfliktusok száma 1950 óta folyamatosan emelkedik. Az államok közötti konfliktusok száma jelentős volt, de történelmi léptékkal mérve így is alacsony. Az államok fokozott küzdelmet folytatnak az erőforrásokért, a regionális konfliktusok hatása pedig nem befolyásolja pozitívan a nemzetközi stabilitást, a válságoknak messze régiókon túlmutató hatásai lehetnek. A jelenkor egyik nagy fenyegetését a nemzetközi terrorista hálózat, az Iszlám Állam jelenti. Bár a terrorizmus elleni küzdelemben sok sikert ért el a világ, meg kell állapítani: a hálózat még jelentős tartalékokkal rendelkezik.

Irodalomjegyzék

- ABDELHADI, Magdi (2004): Arab Journalist Attacks Radical Islam. *BBC News*, 2004. szeptember 7. Online: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3632462.stm
- BALOGH Péter (2018): Rádíoelektronikai felderítés (SIGINT). In RESPERGER István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban dolgozók részére*. Budapest: Dialóg Campus, 142–154.
- Children Affected by Grave Violations* https://childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2021/06/Children-Armed-Conflict_Report-Summary-2020.pdf (2023. 04. 03.)
- CLAUSEWITZ, Carl von (2014) [1832–1834]: *A háborúról*. Budapest: Zrínyi.
- FINSZTER Géza (2019): Állambiztonság – nemzetbiztonság. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(3), 98–117. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.3.8>
- KIS-BENEDEK József (2018): Az emberi erővel folytatott információszerzés (HUMINT). In RESPERGER István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest: Dialóg Campus, 154–161.

³⁰ 2000-től 300 ezer 8–14 éves gyermek vett részt fegyveres harcokban. Általában harcosként, kémként, futárként, öngyilkos merénylőként, szakácsként, élő pajzsként, hírvivőként, szexuális áldozatként. Az elmúlt 15 évben szinte minden nagyobb fegyveres konfliktusban, összetűzésben részt vettek gyerekek, sokszor 10 év alattiak. Általában árvák, nagyon szegény környezetből származnak. Lásd: https://childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2021/06/Children-Armed-Conflict_Report-Summary-2020.pdf (2023. 04. 03.)

- KORMÁNYPORTÁL *Nemzetbiztonság* <https://2010-2014.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/szabalyozasi-es-koordinacios-helyettes-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek/nemzetbiztonsag>
- KŐSZEGVÁRI Tibor (1993–1996): *A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években*. Budapest: Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások.
- HONVÉDELMI MINISZTERIUM (2012): *Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája (NKS)*. <https://honvedelem.hu/hirek/nemzeti-katonai-strategia.html>
- MATUS János (1995): Válságkezelés és konfliktusok megelőzése. *Új Honvédségi Szemle*, 10. 46–57.
- NETANJAHU, Benjamin (1995): *Harc a terrorizmus ellen*. Ford. BEDŐ Csaba. Budapest: Alexandra.
- RadioFreeEurope Radio Liberty (2019): *Death Toll Up To 13,000 In Ukraine Conflict, Says UN Rights Office*. 2019. február 26. Online: www.rferl.org/a/death-toll-up-to-13-000-in-ukraine-conflict-says-un-rights-office/29791647.html
- RESPERGER István (2002): *A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során*. PhD-disszertáció. Budapest: ZMNE.
- RESPERGER István (2013): Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. *Felderítő Szemle*, 12(3), 5–36. Online: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf
- RESPERGER István (2017): Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok. *Honvédségi Szemle*, 145(1), 24–43. Online: https://honvedelem.hu/files/files/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_adhato_valaszok.pdf
- RESPERGER István szerk. (2018): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest: Dialóg Campus. *Strategic Trends Programme Global Strategic Trends – Out to 2045*. https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/MinofDef_Global%20Strategic%20Trends%20-%202045.pdf (2023. 04. 03.)
- SZABÓ József szerk. (1992): *Hadtudományi lexikon*. Budapest: Magyar Hadtudományi Társaság.
- SZABÓ Károly (2015): Gondolatok a katonai elhárításról. *Szakmai Szemle*, 13(1), 7–15.
- SZABÓ Károly (2017): Az elhárítás. In RESPERGER István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest: Dialóg Campus, 169–208.
- Uppsala Conflict Data Program <https://ucdp.uu.se> (2023. 04. 03.)
- VIDA Csaba (2018): A hírszerzés alapjai. In RESPERGER István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest: Dialóg Campus, 111–114.

Jogi források

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról